

vero, a quo Ecclesia numquam dispensat, ut consanguinitas in primo gradu lineæ collateralis, consanguinitas et affinitas in linea recta.—Dicitur: *exemptio propter contractus individualitatem communicata*. Unde non tollitur impedimentum parti catholice proprium e. gr. votum castitatis, et Episcopus hoc in casu facultate hujus Art. uti nequit, nisi habeat congruum indultum cumulandi. In facultate præterea subaudienda est Clausula: *nec illis uti possit extra fines suæ diœcesis*, i. e. pars catholica in Diœcesi domicilium vel quasi-domicilium habere debet ac in ea versari eo momento, quo dispensatio conceditur (n. 52). Excipe casum indulti Nostris Episcopis concessi. Cfr. l. c.

ARTICULUS IV.

“DISPENSANDI CUM SUIS SUBDITIS, SUPER IMPEDIMENTO IMPEDIENTE MIXTÆ RELIGIONIS, DUMMODO CAUTUM OMNINO SIT CONDITIONIBUS AB ECCLESIA PRÆSCRIPTIS PROUT IN SUPERIORI NUM. 3.”¹

221.—Explicatio.

Dicitur: I. *Super impedimento impediente mixtæ Religionis* seu quando agitur de matrimonio *contracto* vel *contrahendo* partem catholicam inter et hæreticam, alicui sectæ adscriptam aut *schismaticam*.—*Schismaticam* dico: nam “matrimonia catholicos inter et schismaticos quoad conditiones canonicas præmitti solitas, æquiparanda sunt matrimoniis mixtis i. e. catholicos inter et hæreticos (baptizatos) contrahendis.”²

II. *Dummodo cautum omnino sit conditionibus ab Ecclesia præscriptis, prout in superiori No. 3.* Vide supra n. 218, 219. Adde: et dummodo si de matrimonio *contrahendo* agitur, aliud non obstat impedimentum, ut patet ex facultate proxime sequenti aliisque S. Sedis documentis.³ Si tamen Episcopus facultatem obtinuit dispensandi in impedimentis etiam cumulatis, dispensare quoque poterit, dummodo impedimentum mixtæ religionis cumuletur cum impedimento, super quo ex

¹ Episcopi Canadenses hanc facultatem habent in Form. T. art. 7. (Cfr. n. 249.)

² S. C. de Prop. Fide 11 Apr. 1894 ap. A. E. Rev. vol. ix. 59, 60.

³ Ap. Feije n. 627 (628).

Apostolicæ Sedis indulto dispensare ipse possit. Addendum præterea, prout n. 52 jam diximus, in hac facultate licet comprehendatur Formula, quæ non habet Clausulam: *nec illis uti possit extra fines suæ diœcesis*, ex mente S. Sedis tamen hanc Clausulam subaudiendam. Cfr. tamen ib. Indultum nostris Episcopis concessum.

ARTICULUS V.

“DISPENSANDI IN MATRIMONIIS MIXTIS JAM CONTRACTIS, NON ITEM IN CONTRAHENDIS, SUPER GRADIBUS CONSANGUINITATIS ET AFFINITATIS, SUPER QUIBUS APOSTOLICAM FACULTATEM PRO CATHOLICIS JAM OBTINUIT, QUATENUS PARS CATHOLICA, PRÆVIA ABSOLUTIONE AB INCESTUS REATU ET CENSURIS, CUM PARTE ACATHOLICA RITE ET LEGITIME MATRIMONIUM CONTRAHERE DE NOVO POSSIT, PROLEMQUE SUSCEPTAM AC SUSCIPIENDAM LEGITIMAM DECLARANDI DUMMODO CAUTUM OMNINO SIT CONDITIONIBUS AB ECCLESIA PRÆSCRIPTIS PROUT IN SUPERIORI NUM. 3.”

222.—Explicatio.

Dicitur: I. *Mixtis*, ut n. 221, non cum non-baptizatis contractis.

II. *Non item in contrahendis*; et in his etiam, si ut supra n. 221 dictum fuit, Episcopus munitus sit speciali indulto dispensandi in impedimentis cumulatis etiam quoad mixtam Religionem.

III. *Super gradibus consanguinitatis et affinitatis, super quibus Apostolicam facultatem pro Catholicis jam obtinuit.* Gradus, super quibus Episcopi nostri hanc facultatem, vi Formularum, habent, sunt ii, qui exprimentur in Art. 6 Form. I.; in Art. 2 Form. D.; in facultatibus Form. E.

IV. *Prævia absolutione ab incestus reatu et censuris.* Solo incestu nulla contrahitur censura, sed per matrimonium scienter contractum absque dispensatione in consanguinitatis vel affinitatis gradu prohibito olim ex *Clem. un. de Consang. et Affinitat.* incurrebatur excommunicatio latæ sententiæ non reservata, quæ tamen per *Const. Apostolicæ Sedis* cessavit. Cum autem Greg. XIV. in *Const. Sicut antiquus* de 1 Martii

1590,¹ in *Bullarium* non inserta, in virtute obedientiæ præceperit omnibus Ordinariis, ut contra incestuosos, præsertim in primo vel secundo gradu consanguinitatis vel affinitatis sine dispensatione matrimonium contrahentes cum gravibus pœnis procedant, ideo *presumit* S. Sedes, in singulis *Diœcesibus*, jure particulari, incestum, etiam extra matrimonium nulliter contractum, præcipue in gradu primo et secundo, excommunicationem habere annexam, et inter casus reservatos recenseri. Quare in Rescriptis, uti in facultate Art. præsentis pro incestu datur etiam facultas absolvendi, quæ in Decreto fulminationis ante dispensationem impertienda est.² (Cfr. n. 75.) At si hæc præsumptio non verificatur et cum ex 25 Junii 1885 copulæ incestuosæ amplius mentio facienda non sit, absolutio ab his censuris plerumque fit nonnisi ad obediendum S. Sedi.

NOTA. Per se patet in usu præsentis facultatis servanda esse quæ notavimus n. 216 seq.: quæ item servanda sunt quotiescumque Episcopus, munitus facultate dispensandi in cumulatis, dispensaturus est in matrimonio mixto, quod contractum fuit cum impedimento dirimente qualicumque.

223.—Addenda ad Art. 3, 4 et 5—

I. Dispensatio post matrimonium mixtum contractum.

Quæres, num contracto valide quidem, sed ob non impetratam dispensationem illicite matrimonio mixto, dispensatio adhucdum requirenda sit, ut conjuges matrimonio licite uti valeant?

Resp. Feije:³ “Ex rigore principiorum necessaria est dispensatio. . . . Hac tamen in re consideranda sunt adjuncta, et sæpe sola partis catholicæ penitentia et recta, maxime quoad prolem instituendam, dispositione res tota componenda erit.” Videndum etiam, num quid Episcopus Clero suo hac in re

¹ Ita juxta calculum Florentinum, in quo initium anni fit die 25 Martii. Cfr. *Freib. Kirchenlex.* ed. 2, vol. ii. col. 1493; Pyrrh. Corr. Lib. ii. cap. vi. v. Anno.—Gregor. XIV. ad Summum Pontificatum evectus est die 5 Dec. 1590. Unde Bulla cit. secundum computum ordinarium est de 1 Martii 1591.

² Cfr. *Acta S. Sedis*, ii. 493 seq.; Pyrrh. Corr. Lib. viii. cap. 2.

³ N. 573. Ita etiam Sica: *Cas. consc.* App. ii. p. 74.

præscriperit; nam in ejus potestate est jubere recursum ad ipsum, ut conjuges Ecclesiæ, ejus sanctissimam legem violaverunt, congruam satisfactionem, necnon cautiones de periculo salutis æternæ a se et a sua prole amovendo in *foro etiam externo* præsent. Patet ex Responso S. C. Inq. de 12 Martii 1881.¹

II. Baptismus præsumptus.

Usus facultatum Articulorum prædictorum pendet, prout patet, a collatione baptismi. Jam autem in sectis nostrarum præsertim regionum, quod hoc Sacramentum attinet, maxima varietas necnon negligentia prævalet, ita ut non raro anxii hæreamus, an pars quædam acatholica, de qua nobis agitur, sit baptizata, an valide baptizata, an matrimonium, quod ab ea pridem initum et postmodum sententia judicis civilis solutum est, ratione baptismi eidem aut priori comparti collati aut non collati, fuerit validum an secus. Pro his difficultatibus quædam principia ex Decretis S. Sedis necnon ex doctrina DD. deprompta cernere, non erit ingratum.

Unde: a. In omni dubio, quantum fieri potest, investigatione diligenter facta, solutio directa per testes, documenta etc. quærenda est. Quodsi directa certitudo haberi nequit, indirecta quærenda est ex præsumptionibus sufficientibus.²

b. Baptismus aliquando ex præsumptionibus tantum sufficienter probari potest.³—Attamen stante præsumptione pro baptismo aliter judicandum est quoad ejus iterationem, aliter quoad ejus sufficientiam ad matrimonii validitatem. Quamvis enim præsumptio stet pro baptismo, hujus iteratio sub conditione semper est facienda, quando dubium probabile de ejus valore oriatur:⁴ agitur enim de medio necessario ad salutem; e contra stante præsumptione de baptismo, si agitur de impedimento cultus disparitatis oriente ex defectu baptismi, libertas ab impedimento in dubio invincibili possidet, donec impedimentum probetur, ita ut matrimonium, quamdiu impedimen-

¹ *Coll. Prop.* n. 1440; *Konings Comp.* ii. p. 425 (39); *Lehmkuhl* ii. n. 696, nota 2.

² Cfr. *Decretal.* lib. ii. tit. 23 et *Canonistas* in h. t.

³ Cfr. *S. Alph.* vi. 134, notandum ii.

⁴ De hoc plura habes ap. Feije n. 462-470; *Coll. Prop.* n. 1291.

tum non est probatum, propter præsumptionem, quæ fundat certitudinem moralem, licite contrahi et in contracto permaneri possit. Ex quo explica, cur S. C. C., si de catholici conjugati baptismo dubitatur, decidat pro secreta collatione baptismi conditionali, quoad ejus matrimonium autem nihil provideat.¹ Item ex hoc explica, cur præsumptio quædam de baptismo alicujus hæretici sufficiens sit in ordine ad validitatem matrimonii, quin dispensatio a cultus disparitate concedatur, et idem hæreticus, postea conversus sub conditione *secreto* baptizetur,² quin de consensus matrimonialis renovatione cogitetur.

c. Quoad hæreticos baptismi præsumptio sufficiens in ordine ad matrimonium (de qua tantum *hic*) in dubio resultat ex consuetudine eum conferendi, si ea in secta, ad quam pertinent, actualiter existit—et quidem 1. absolute, si baptismus in secta juxta libros rituales valide confertur;³ 2. si libri rituales baptismum quidem præscribunt, nihil autem determinant quoad usum materiæ et formæ essentialis, in casu particulari diligens examinatio fieri debet, et si hac facta dubium persistat, baptismus validus censendus est in ordine ad validitatem matrimonii;⁴ 3. idem dicendum de hæretico ad talem sectam pertinente, si dubitatur de ejus baptismo et dubium solvere opportunum non est visum:⁵ in dubio enim standum est pro valore actus; 4. imo si dubitatur de ipsa collatione baptismi: factum enim præsumitur, quod de jure (*hic* ex consuetudine) erat faciendum; quare S. Off. 7 Julii 1880 ad vi. resp.: “Prævio diligenti examine in singulis casibus, et persistente adhuc dubio sive juris” (i. e. de valore baptismi) “sive facti” (i. e. de collatione baptismi), “eædem debent esse conclusiones respectu matrimoniorum,”⁶ et 9 Sept. 1868 ad i.: “Generatim loquendo

¹ Cfr. Gasparri n. 598; Feije n. 461.

² S. Off. 20 Nov. 1878 ap. *Acta S. Sedis*, xi. 605, xvi. 415.

³ S. Off. 17 Nov. (*non* Sept.) 1830 ad ii. (*Excerpta ex Rit. Rom.* ed. 8, p. 243); *Coll. Prop.* n. 649 et 1274 (*bis*).

⁴ *Ib.* ad i. et ii.

⁵ S. C. S. Off. 9 Sept. 1868 ad ii. (Gasparri n. 599, *Coll. Miss.* n. 243 et *Coll. Prop.* n. 657).

⁶ Gasparri n. 603. Unde diversitas conclusionum quoad utrumque dubium apud Heiss § 36, iii. et Konings *Comp.* ii. p. 426 relinquenda est.

ut christiani habendi sunt ii, de quibus dubitatur” (quocumque modo prædicto), “an valide baptizati fuerint.” Ideoque subjacent impedimentis, licet jure ecclesiastico tantum dirimentibus,¹ et præcepto confessionis integræ in casu baptismatis tempore conversionis sub conditione collati² idque non tantum in Anglia,³ sed universaliter, prout S. C. de Prop. F. Archieppo Quebecensi 12 Julii 1869 rescipit.⁴

Unde si agitur de matrimonio ab hæretico dubie (ut in prædictis) baptizato contrahendo⁵ aut contracto cum alio ita dubie aut certe baptizato, illud, si aliud impedimentum non obstat,⁶ censendum est validum, *saltem donec præsumptio cedat veritati* (i. e. donec comperiatur, baptismum unius partis certe fuisse invalidum), nec dispensatio a cultus disparitate danda est, nisi baptismus hæretici pertinentis ad sectam, in qua plurimi baptismum non suscipiunt, ita ut consuetudo sectæ evadat dubia, dubius esset dubio facti, cui dubio alia præsumptio e. gr. ex indole parentum non suffragatur.⁷ Præsumptio enim pro collatione baptismi staret, si pars vel partes hæreticæ “parentes habuerint pertinentes ad sectam, quæ eundem ut necessarium habet vel in qua saltem ordinarie administratur, et iidem parentes in sua secta zelosi fuissent,” aut unus parens saltem in tali secta zelosus fuisset, alter vero non cognoscatur positive contrarius fuisse collationi baptismi.⁸—Si vero hæreticus dubie baptizatus (stante præsumptione pro baptismo, ut supra) nuptias init cum non baptizato, matrimonium invalidum censendum est propter cultus disparitatem.⁹ Attamen si iste hære-

¹ S. C. S. Off. 4 Febr. 1891 ap. *Coll. Prop.* n. 1304.

² S. C. S. Off. 17 Dec. 1868 ap. *Act. S. Sed.* iv. 323.

³ Ut Bucceroni *Cas. consc.* ii. n. 86 tenet.

⁴ Konings *Compend.* pag. lx.

⁵ Ita tenendum est cum *N. R. Th.* xv. p. 397 contra De Angelis lib. iv. tit. 1, n. 23.

⁶ S. Off. 7 Julii 1880 ad iii. (Gasparri n. 603.)

⁷ Feije n. 460.—Ad hunc casum respectus habetur supra pag. 124.

⁸ S. C. S. Off. 1 Aug. 1883 ad iv. et v. (*Conc. Plen. Balt.* III. p. 246.)

⁹ S. C. S. Off. 18 Dec. 1872 ap. *Zit. Disp.* p. 132 et *Coll. Prop.* n. 1300, 7 Julii 1880 ad i. ap. Gasparri n. 603 et 4 Febr. 1891 ap. *Act. S. Sed.* xxvi. 62 seq. et *Coll. Prop.* n. 1304.

ticus revera non fuisset baptizatus, matrimonium fuisset legitimum.

Dixi: *saltem donec præsumptio cedat veritati*.—Sunt enim, qui tenent, matrimonium tale manere validum, quamvis postea baptismum dubie baptizati certe invalidum fuisse comperiatur, quia, ut asserunt, Ecclesia pro his casibus dispensat a cultus disparitate,¹ aut quia consuetudo, quæ hoc impedimentum induxit, hos casus non respexit, ideo istud in eis non existit.²—Huic tamen saltem quoad matrimonia hæreticorum obstare videtur Declaratio S. C. S. Officii de 5 Febr. 1851: “Generatim loquendo, qui in Hollandia convertuntur ad catholicam fidem, habendos esse ex capite baptismatis tanquam valide conjugatos, nisi forte certe et evidentem constet in aliquo casu particulari hæreticum, de quo agitur, fuisse revera nulliter baptizatum: sed Oratorem, quoties occurrunt casus particulares hujus generis, recurrere debere cum expositione omnium omnino casus circumstantiarum ad S. Sedem. Et detur Decretum authenticum de 17 Nov. 1830 a Pio VIII. approbatum.”—Quomodo hoc conciliandum cum theoria prædicta?—Lehmkuhl³ hanc doctrinam quidem rejicit, attamen quoad illa mixta matrimonia, quæ cum dispensatione Ecclesiæ contrahuntur, tenet, ea permanere valida etiamsi postea certo detegatur baptismi defectus, quia cum dispensatione mixtæ religionis a Superiore ecclesiastico etiam tacite et hypothetice dari censetur dispensatio a cultus disparitate, si forte adsit. At vero ad quæsitum: “An per dispensationem super impedimento mixtæ religionis, si dubium de baptismo hæreticæ partis persistat, etiam dispensatio super impedimento disparitatis cultus ad cautelam concessa intelligatur?” S. C. S. Off. 18 Sept. 1890 nihil directe respondit, sed Decreta de 17 Nov. 1830 et de 9 Sept. 1868 interroganti communicavit.—Unde, quamdiu hæc doctrina non melius probatur, in his casibus, si agitur de matrimonii mixti convalidatione certe tutius dispensatur a cultus disparitate, si vero de matrimonii dissolutione, omnino recurrendum est ad S. Sedem. Consentit De Becker p. 224.

¹ Ballerini ad Gury ii. 831 nota et in *Opere mor.* vol. vi. n. 1075.—*Irish Rec.* 1889, p. 924.

² Gasparri n. 597.

³ *Theol. mor.* ii. 752, 3.

d. Si in secta, ad quam hæreticus quidam pertinet, consuetudo baptismum conferendi non existit, nec alia præsumptio, in specie illa ex indole parentum deducta (ut supra) pro baptismo militat, baptismus in eo non est præsumentus: factum enim non præsimitur, sed probari debet.

Quare si agitur de matrimonio catholici cum tali contrahendo aut de cujusdam certe aut dubie (stante præsumptione pro baptismo, ut supra) baptizati matrimonio cum tali inito convalidando, adhibenda est dispensatio a cultus disparitate.¹—Si vero quæstio oritur de hujusmodi matrimonio dissolvendo, distinguendum esse videtur:

1. Si in secta quadam non tantum existit consuetudo baptismum non conferendi, sed etiam in casu, de quo agitur, positiva præsumptio de non-collatione baptismi accedat, declaratio nullitatis matrimonii ab Episcopo immediate fieri potest.—Præsumptio autem stat *pro non-collatione* baptismi, “si pars vel partes acatholicæ parentes habuerint ad sectam pertinentes, quæ baptismum respuit”—vel “quæ infantium baptismum non admittit seu in qua non confertur nisi adultis v. g. annum ætatis trigesimum jam adeptis, quemadmodum res se habet in secta Baptistarum,”—vel “si parentes habuerint, qui dum in vivis essent, professi sint se nolle ad ullam sectam pertinere, seque Ens Supremum honestis potius, ut ajunt, moribus quam speciali aliquo cultu honorare.”²

2. Si autem in secta hæretici, de cujus baptismo agitur, simpliciter tantum consuetudo existit baptismum invalide conferendi aut si pro baptismi non-collatione quidem non stat præsumptio, at nec etiam pro ejus collatione aut præsumptio pro collatione baptismi a contraria eliditur, recurrendum est ad S. Sedem, expositis omnibus rerum, locorum et personarum adjunctis, aliisque ad rem facientibus.

Huc spectat ex Decr. de 17 Nov. 1830 resp. ad iii.: “Si autem certo cognoscatur nullum baptisma ex consuetudine illius sectæ, nullum est matrimonium.” Ad quod Gregorius XVI.

¹ Si dubie baptizatus, pro cujus baptismo nulla stat præsumptio, convertitur ad fidem catholicam, non subjacet præcepto confessionis.

² S. C. S. Off. 1 Aug. 1883 ad i.-iii.

die 20 Dec. 1837 addendum mandavit, ut "recurratur in singulis casibus." Huc etiam pertinent casus in Responsione S. C. S. Officii de 1 Aug. 1883 ad n. 4 et 5 contenti.

ARTICULUS VI.

"SANANDI IN RADICE MATRIMONIA CONTRACTA, QUANDO COMPERITUR ADFUISSE IMPEDIMENTUM DIRIMENS, SUPER QUO EX APOSTOLICÆ SEDIS INDULTO DISPENSARE IPSE POSSIT, MAGNUMQUE FORE INCOMMODUM REQUIRENDI A PARTE INNOXIA RENOVATIONEM CONSENSUS, MONITA TAMEN PARTE CONSCIA IMPEDIMENTI DE EFFECTU HUIUS SANATIONIS."

224.—Explicatio.

I. De sanatione matrimonii in radice generatim.²

Radix matrimonii est consensus matrimonialis tempore celebrationis mutuo præstitus. Quodsi huic interfuit impedimentum dirimens, vitiatus manet quoad effectus matrimoniales. *Sanatur autem radix*, si impedimentum juris ecclesiastici auctoritate Apostolica ita abrogatur, ac si tempore initi matrimonii non exstisset, ut proin per consensum non amplius impeditum matrimonium validum fiat (etiam absque ejus *renovatione*) et proles, ex hac conjunctione genita, legitima sit habenda, ac si numquam fuisset illegitima.

Requiritur ergo: **a.** ut tempore celebrationis verus et serius consensus matrimonialis præstitus fuerit et quidem sub specie seu figura matrimonii. Unde sanatio fieri nequit, si partes omnino mala fide, scil. scientes conjugii invaliditatem contraxerunt, cum intendere non potuerint nisi conjunctionem fornicariam, quæ numquam qua matrimonium sanari potest.³ At si impedimentum quidem partibus cognitum erat, ab eis autem non satis *ad vim irritantem* ejusdem attendebatur, vel hæc vis ignorabatur, vel (puta a parte acatholica vel aliquando etiam a catholica) non credebatur vel non satis perspecta habebatur, adhuc potuit existere consensus matrimonialis sufficiens pro

¹ *Excerpta* l. c.

² Feije n. 765 (767) seq.

³ Ita quidem Feije n. 767 (769) cum Gury ii. 904. At quoad hoc volitum rei de jure impossibilis controvertitur. Cfr. D'Annib. i. n. 133 (5), 147 (25); Rosset n. 2800 et casum infra ad d.

sanatione in radice. Hac essentiali conditione impleta absolute non requiritur, ut figura externa matrimonii tempore celebrationis adfuerit; unde aliquando etiam matrimonium in loco, ubi viget cap. *Tametsi*, civiliter tantum contractum, modo juxta prædicta consensus matrimonialis non defuerit, in radice sanatur. At cum in conjunctione, quæ specie fornicaria est, etiam animus fornicarius præsumatur, et scandalum sequeretur, si quando conjunctio talis specie quidem fornicaria, sed contra præsumptionem animo conjugali inita sanaretur, de regula requiritur, ut consensus matrimonialis præstitus sit sub specie matrimonii. Species hæc quoad sanationem matrimonii in radice (secus ac in dispensatione simplici cfr. n. 16 ii.) secundum omnes certe adest non solum in omni matrimonio coram Ecclesia contracto, sed,—si una saltem pars lege Tridentina non aut non certe ligatur,—etiam in omni matrimonio contracto coram magistratu civili aut præcone hæretico aut alio modo intentionem matrimonii attestante, licet in omnibus his casibus matrimonium ob occultum impedimentum fuerit invalidum.¹

Requiritur **b.** ut utriusque aut illius saltem, cujus novus consensus obtineri nequit, *consensus perseveret usque ad sanationem*, et casu, quo unus tantum aut fecte consensit aut consensum pro se postea aliquomodo retraxit, consensum suum renovet.—Si ergo unus non interpretative et per meram velleitatem tantum, sed revera cognita (e. gr. per imprudentiam alterius) matrimonii nullitate suam libertatem vindicat aut dispensationi obnitiatur, sanatio quoad revalidationem matrimonii locum habere nequit.—Perseverantia autem consensus supponi debet, neque de ea est investigandum, nisi revocationis habeatur probabile argumentum aut ex Rescripti Clausula de perseverantia consensus *constare* debeat. Clausula talis in facultate præsentis non invenitur. Probabile argumentum consensus matrimonialis aut ab initio non dati aut serius revocati est mala fides partium. Hæc si fundatur in plena persuasione, certo efficit ut earum conjunctio tantum fornicaria et sanationis incapax sit.² Si tamen ut supra non satis attendentes ad vim irritantem impedimenti cogniti consensum matrimonialem dederunt et

¹ Feije n. 768 (770).

² Cfr. tamen Notam supra sub a. positam.

adhuc retinent, sanatio in radice, etiam vi præsentis facultatis, fieri potest. Prudenter tamen a Confessario et Parocho hoc in casu esse procedendum, ne partes prorsus malæ fidei fiant, nemo est qui non intelligat.

Requiritur **c.** *ut adsit causa gravis et urgens* pro sanatione in radice eligenda præ ordinaria dispensatione. Causa talis esse potest: magnus numerus matrimoniorum invalidorum, impossibilitas conjuges, qui bona fide invalide contraxerunt, instruendi de hoc (e. gr. quia Confessarius, Parochus, Ordinarius erraverunt), præsertim *quando comperitur ... magnum fore incommodum requirendi a parte innoxia renovationem consensus*, (ita præsens Art.) quo casu regulariter supponitur, adesse causam alias pro dispensatione ordinaria in matrimonio contracto sufficientem, scil. scandalum ex separatione, incontinentia ex convictu etc.

Requiritur **d.** ut de impedimento juris ecclesiastici tantum agatur, nam impedimentum juris divini e. gr. ligaminis in matrimonio, altero conjuge vivente, contracto Ecclesia abrogare nequit. Nihil tamen obstat, quominus tale matrimonium, si altero conjuge mortuo consensus matrimonialis ex utraque parte de facto (per cohabitationem) perseverat, saltem a momento mortis primi conjugis sanari possit.¹ Impedimentum clandestinitatis autem, ubi valet cap. *Tametsi*, et criminis, ex adulterio et matrimonio attentato, (*utroque* ligamen certo cognoscente) exortum, in supplica (ad S. Pœn.) sunt exponenda.

NOTA. Circumstantiæ omnes in supplica quocumque modo posita (pro foro interno vel externo) exacte exponendæ, et Clausulæ Rescripti servandæ sunt. Renovatio tamen consensus pro revalidatione matrimonii per sanationem in radice non requiritur, nisi in Rescripto exigatur, aut una pars vel fide tantum consensisset vel consensum retraxisset, altera manente in consensu primitus dato. Demum cum eo momento, quo sanatio fit, Sacramentum subintrat, partes de statu gratiæ monendæ erunt, si id fieri potest.

¹Cfr. casum in *Linz. Quart. Schr.* 1892, p. 388; *Canoniste contemporain*, 1891, pag. 61 seq.; *A. E. Rev.* vol. viii. 1893, p. 143.—*N. R. Th.* xxvii. p. 218.

225.—II. De sanatione matrimonii in radice vi præsentis facultatis.

Hisce prænotatis quæritur: Quænam matrimonia *vi præsentis Art. ab Episcopo* (et ejus subdelegatis ex Art. 8 infra) *in radice sanari possunt?*

Resp. Omne et solum illud matrimonium: **a.** quod nullum est *ob impedimentum, super quo ex Apostolica Sedis indulto* puta vi Form. I., D., E. *dispensare* potest Episcopus, modo impedimentum non sit cumulatum in sensu n. 15; ergo in mixta religione et cultus disparitate, si solitæ cautiones (n. 218) præstitæ sunt (cfr. n. 220);—**b.** *cujus nullitas est occulta*; ut patet ex Clausula: *monita parte conscia impedimenti*, quæ Clausula sensu careret, si Episcopi nostri etiam sanare in radice possent matrimonia *publice* nulla;—**c.** *cujus una pars et hæc tantum est conscia impedimenti* aut de eo certiorari potest, quod ex eadem Clausula sequitur. Unde Episcopus matrimonium sanare nequit, *cujus utraque pars est conscia impedimenti ejusque vis irritantis* (cfr. supra n. 224, **a.**) neque illud, *cujus utraque pars impedimentum omnino ignorat et neutra sine periculo magni damni vel scandali moneri potest.* Hoc in casu conjuges sunt relinquendi in bona fide aut si timendum est, ne postea cum magno damno impedimenti conscii evadant, per speciales litteras recurrendum ad S. Sedem pro sanatione in foro externo quoque valitura, *cujus Rescriptum in libro secreto Episcopi caute servandum erit*;—**d.** in quo *magnum incommodum existit requirendi a parte innoxia*, i. e. ignara impedimenti sensu etiam ut supra n. 224, **a.** explicato, *renovationem consensus*, nimirum si prudens adest timor, ne ex certioratione hujus partis sequantur conjugum separatio cum gravi mali periculo conjuncta, scandalum, rixæ inter conjuges etc. Per hanc Clausulam *unica* causa exponitur, qua existente sanatio in radice fieri potest vi hujus Art., et simul indicatur, casu quo pars ignara impedimenti sine gravi incommodo pertrahi possit ad renovationem consensus, locum non esse sanationi in radice, sed dispensationi simplici.

Additur: *monita tamen parte conscia etc.*, quo significatur, Executorem (Episcopum vel Subdelegatum juxta Art. 8) præter

¹Feije n. 772 (774) *Demum*; *Coll. Prop.* n. 1226.

reliqua (sc. absolutionem a censuris incestus, modo opus sit,—congruam pœnitentiam salutarem—eleemosynam congruam: cfr. Art. 7 et paragr. final. *Voluit*) in executione sanationis teneri hanc partem in foro conscientiae certiorare de convalidatione matrimonii et legitimitate prolis.

ARTICULUS VII.

“ABSOLVENDI CONTRAHENTES IN OMNIBUS ET SINGULIS CASIBUS SUPRA EXPOSITIS, DUMMODO OPUS SIT, AB INCESTUS REATIBUS ET CENSURIS, IMPOSITA PRO MODO CULPARUM CONGRUA PœNITENTIA SALUTARI, PROLEMQUE SUSCEPTAM AC SUSCIPENDAM LEGITIMAM DECLARANDI.”

226.—Explicatio.

Dicitur: I. *dummodo opus sit, ab incestus etc.* Incestus hic intelligitur in sensu stricto, in quo est “copula carnalis inter personas consanguineas vel affines in eo gradu, in quo vi juris divini vel humani non valent inter se Matrimonium contrahere.”¹ Incestus proprie dictus inter cognatos legales aut spirituales non existit.² Unde pro his opus non est absolutione, sicuti nec datur, si agitur de matrimonio inter consanguineos vel affines bona fide contracto, i. e. cum ignorantia impedimenti ac præmissis aut dispensatis bannis, servataque forma Tridentini. Danda tamen esset absolutio, si bona fides postea cessasset et conjuges nihilominus a copula non abstinuissent. (Cfr. supra n. 222, iii.)

227.—II. *Imposita pro modo culparum congrua pœnitentia salutari.* Quid sit pœnitentia *pro modo culparum congrua* seu *culpae proportionata*: quid item *salutaris*, ex Theol. mor. notum est. Pœnitentia intelligitur pœnitentia injungenda præter pœnitentiam sacramentalem. Pœnitentia, de qua hic sermo est, non imponitur, si non adfuit culpa formalis. Unde cum incestus post 25 Junii 1885 mentio non amplius facienda sit, nisi forsan ratione legitimationis prolis, pœnitentia prius ob incestum imponenda jam non urget nisi raro. Vide dicta n. 75. Occasione dispensationis pro foro externo olim a S. Sede

¹ Reiffenst. lib. v. tit. 16, n. 64.² Ib. n. 67.

publica pœnitentia injungi jubebatur: hodie vero pro plerisque regionibus non præscribitur, sed relinquitur judicio delegati.¹ In facultate, de qua agitur, adjectivum *publica* non additur voci *pœnitentia*. Pœnitentia imponenda est in ea Rescripti parte, quæ præcedit actum dispensationis. Dum publicum est delictum, expedit maxime, ut publice constet de resipiscentia et scandalum reparetur, e. g. accedendo ad Sacramenta.²

228.—III. *Prolemque susceptam ac suscipendam legitimam declarandi.* Vide dicta n. 119. Quoad *suscipiendam* cfr. n. 7. Si Episcopus (vel Subdelegatus) solam prolem *susceptam* legitimasset, nihil foret supplendum, quum proles, ex matrimonio post sublatum impedimentum contracto *gignenda*, hoc ipso sit legitima. Nihilominus voces: *ac suscipendam*, ab Episcopo et Subdelegatis propter conformitatem cum indulto adhibendæ sunt.³

ARTICULUS VIII.

“SUBDELEGANDI PRÆSENTES FACULTATES SUO VICARIO GENERALI, QUOTIES ABSIT A RESIDENTIA VEL LEGITIME SIT IMPEDITUS, ATQUE DUOBUS VEL TRIBUS PRESBYTERIS SIBI BENEVISIS IN LOCIS REMOTIORIBUS PROPRIÆ DIOECESIS, PRO ALIQUO TAMEN NUMERO CASUUM URGENTIORUM, IN QUIBUS RECURSUS AD IPSUM HABERI NON POSSIT.”

229.—Explicatio.

Exprimuntur hic personæ, quibus exclusive subdelegare valet Episcopus hujus Formulæ facultates, scil. I. *Suo Vicario generali*—in spiritualibus seu etiam Officiali, si est Vicarius generalis in Matrimonialibus, uti hoc patet ex Rescr. S. Pœn. 17 Jun. 1852 ap. Feije ed. 4, n. 633, c.—Vice-officialis subdelegari nequit, nisi absente vel impedito Officiali in totum hujus munus ab Episcopo suffectus fuerit. Feije ib.

Porro dicitur: a. *Vicario*, non, (ut in editione ante 1894) *Vicariis*. Unde quæritur: An, si Episcopus *plures* habet Vicarios generales, ab eo etiam nunc omnes possint subdelegari? Salvo meliori affirmandum esse puto. Nam, cum in jure

¹ Feije, n. 742 (743).² Ib.³ Ib. n. 740 (741) initio.